

Проф. Иван Ангелов
Член-кор. на БАН

Кредити, които се опрощават до 100%

Оповестените до сега антикризисни икономически мерки на правителството ме тревожат. Безмислено е да обещаващ дори безлихвен кредит на фирма пред фалит или на работник пред уволнение. И единият и другият, вече затънали в дългове. Защото кредитът е предоставяне на пари със или без лихва, които трябва да се връщат в договорения срок. А главница на кредит се връща само с пари. Който няма пари, не може да си върне кредита и потъва още повече в бедност. Как фалиралото или насочилото се към фалит предприятие и уволненият работник, останали без доходи, ще си върнат кредита! Те ще трябва да работят в отежнена ситуация едновременно за постигане на две трудни цели: оцеляване и обслужване на кредита. Това прави положението им още по-трудно. Най-често то ускорява фалита на фирмата и уволнението на работника. А и банките не кредитират такива неплатежоспособни заемоискатели.

Освен това, **такъв режим влошава обстановката за втората фаза на кризата – икономическата.** През първата (вирусната) фаза се рискува животът на хиляди хора, което е най-важно и не трябва да се допуска. През втората (икономическата) се рискува благосъстоянието на милиони хора, което е много болезнено и също не трябва да се допуска.

Въпреки многото дефекти на **показателя БВП**, засега по него се определя благосъстоянието на народите. **Размерът и поведението на БВП зависи от външното и вътрешното търсене.**

Първо. Външното търсене за малка отворена икономика, като нашата, зависи главно от износа. Според последната прогноза на МВФ от 14 април спадът в Еврозоната за 2020 г. се очаква да е 7,5%. Президентът на Централната Европейска Банка Кристин Лагард заяви на 23 април, че очаква спад на БВП в Еврозоната през тази година около 15%. Тази жена с белите си коси едва ли хвърля с лека ръка думи на вятъра. Ако нейната прогноза се потвърди, това ще е катастрофален спад за Европейския съюз. А 67% от нашия износ е към тези страни. Очевидно, влиянието на Еврозоната върху нашата икономика през тази година ще бъде силно негативно.

Второ. Около 70% от нашия БВП се определя от вътрешното индивидуално потребление. Заплатите и пенсиите у нас са далеч по-ниски от тези в ЕС. Описаното по-горе скъперническо поведение на нашето правителство спрямо безработните, ще потиска допълнително техните доходи. Ще спаднат и трансферите на наши работници в чужбина към техни роднини у нас. Част от тях се завърнаха в България. Всичко това ще води към мизерно ниски доходи, ниско платежоспособно търсене и ниско потребление. А това означава по-нисък БВП.

Трето. Брутообразуването на основен капитал е 18-20% от БВП. В най-добрия случай то ще остане същото. А може и леко да спадне.

Следователно най-важните съставки на БВП ще се свиват в големи размери. При това положение провежданата скъперническа политика по доходите ще потиска още повече БВП.

Правителството не може да влияе за смекчаване срива на БВП чрез външното търсене, понеже не зависи от нас. **То може да влияе само чрез вътрешното търсене. Това може да стане главно чрез подпомагане на домакинствата.** Но не с кредити, а с помощи на безработните, на работещите бедни, на младите семейства, на малките семейни фирми, на пенсионерите, на останалите без доходи хора от свободните професии.

Чудя се на акъла на министъра на финансите! Нашите партньори от ЕС очакват спад на БВП тази година около 8-10%. По най-нови данни от 25 април най-реномирани икономически институции в Германия очакват спад на БВП 8,4%, в Италия 9,1%. Споменах вече за прогнозата на Кристин Лагард от 15% в Еврозоната и т.н. Както е известно от публикациите ми преди десетина дни, моята прогноза за спад на БВП в България тази година е 8-10%. А нашият министър на финансите заложи само 3% спад на БВП в ревизирания бюджет и след това повтаря, че нова ревизия на бюджета не била нужна.

Министърът на финансите ни убеждаваше в правотата на тази политика на пресконференцията на 21 април тази година. Казваше ни, че кредитите чрез Българската Банка за Развитие (ББР) били за безработните, които не се издържат от фонда за безработни и за малките фирми. Гледах го по телевизията и му се чудех. Този човек ли е некомпетентен или смята нас за глупаци! Журналистите го слушаха покорно и само един, очевидно поинтелигентен и по-куражлив, обърна внимание на неговите недомислия. Но министърът не отговори на въпросите му. И от тогава повечето медии го цитират как правителството помагало на дребния бизнес с 4,5 млрд. лв. Това няма нищо общо с истината, но сервилно послушните медии, по стар навик го повтарят и до сега.

Министърът на финансите заяви на 22 април в сутрешния блок на БТВ, че „отпуска 1,5 млрд. лв. за запазване на заетостта“. **Това не е вярно.** Че „70000 души са запазили работата си, благодарение на мярката 60/40“. **Това също не е вярно.** Министърката на труда ни заблуждава тези дни, че безработицата намалявала. **И това не е вярно.** Вече не разбирам какво става в тази държава! Правителствени лица ни заливат всеки ден с лъжи! Нима толкова подценяват своя народ!

От договорите между ББР и търговските банки, които ще осъществяват кредитирането личи, че те ще предлагат безлихвени кредити до 4500 лв. на самоосигуряващи се лица, които временно не могат да се трудят. Максималният срок на погасяване е 5 години, с минимум 6 месеца и максимум 24 месеца гратисен период. Ако тези хора вече обслужват стари заеми, нямат спестявания (60% от българите нямат никакви спестявания, а други 5,9 млн. депозита са в групата до 1000 лв. със средно 157 лв. на депозит) или през

следващите трудни години не могат да си намерят подходяща работа, как ще погасяват новите заеми? Нашите управници изглежда не се интересуват от това. И продължават да ни предлагат само кредити, кредити, кредити. Дават ли си сметка какво правят?.....

Всички са против прословутото недомислие (60/40) – и бизнесът, и синдикатите, и здравият разум. Дори и Симеон Дянков! Подкрепят го само няколко анонимни автори на този инструмент от управляващите среди. И продължават да ни залъгват за масовото му приложение. Напоследък има меродавни данни, че само 1,5% от фирмите ползват тази мярка. Това ли е масовото приложение! То в никакъв случай не осигурява обявените 70 хил. запазени работни места, благодарение на неговото приложение. Ако и това не е скалъпена новина! Този инструмент е приложим само от заможните и богатите фирми. Фирмите пред фалит нямат налични пари, с които да покрият своя дял от 40%. Това е толкова елементарно, че е обидно да си губя времето да го обяснявам. Чудя се защо управляващите продължават да упорстват с този негоден инструмент!

Министърът на финансите е длъжен да познава ограничените възможности на кредитирането по време на криза, когато спада внезапно и търсенето и предлагането. Не разбирам защо го прави и с това заблуждава както Бойко Борисов, така и милиони наивни и неосведомени българи. Лошото е, че пропилява 4,5 млрд. лева под фалшивия флаг за антикризисна програма. А парите ще бъдат раздадени на фирми, които не се нуждаят от тях. Това няма нищо общо с антикризисна програма. Министърът поема тежка отговорност, като оставя страната ни де факто без антикризисна програма.

Твърдя това, защото правителствената антикризисна програма разчита главно на кредитиране. В този си вид, тя е предварително осъдена на провал. На дефектите на такъв подход на 23 април обърна внимание и френският президент Емануел Макрон, възпитаник на най-реномираното френско висше училище за управленци, известен френски финансист.

И нека бъдем наясно – ние все едно че нямаме антикризисна програма за действително нуждаещите се работници и фирми. Това е псевдопрограма. От такава мнима програма могат да се ползват само фирми, които имат налични пари, т.е. големите и горната част от средните фирми. Това са фирмите, които не се нуждаят от помощ.

Ако съдим от първите две оповестени фирми - заемоискатели на добре известни новобогаташи, наистина е така. Особено ако и другите клиенти на ББР са такива. А тези дни научихме, че и г-н Гергов от Пловдив е получил над 20 млн. лв от ББР. И той ли е крайно нуждаещ се? Такава програма е безполезна за малките и средните фирми. Но до сега изглежда е била полезна за големите фирми. **Безобразие е, че това се е правело от единствената държавна търговска банка, която има съвсем друг мандат.**

В настоящата криза изправените пред фалит стотици, а може би и повече наши фирми и стотици хиляди български граждани, пред загуба на

работните си места, се нуждаят преди всичко от **БЕЗВЪЗМЕЗДНА ДЪРЖАВНА ПОМОЩ**, а не от **КРЕДИТИ**.

Щом нашите власти толкова са влюбени в кредитите, им предлагам едно съчетание между двата инструмента, в което кредитът присъства само като носител. А съдържанието, което ще определя поведението на заемоискателите, ще е безвъзмездната помощ. С други думи, **инжектирам стимулираща функция в кредита**, каквато той иначе не притежава

В таблицата прилагам списък на отраслите, подотраслите, производствата и дейностите, от чието запазване и дори разширяване нашето общество се нуждае. **Общият размер на средствата, които ще се насочат по този канал на стимулиращо кредитиране** следва да се определи от правителството. Препоръчвам, като начало да се заделят 7-8 млрд. лв.

Не е вярно, че трябва да харчим съвсем предпазливо и пестеливо в началото на кризата. И в това някой е заблудил Бойко Борисов. Разбира се, не трябва и да прахосваме безразборно и безотговорно.

Световният опит при подобни кризи показва, че в самото начало трябва да се нанесе удар върху кризисните процеси, когато са още слаби, крехки и не са се разгърнали мощно. Пропуснем ли този момент и оставим кризата да се развихри необезпокоявана, подобно на голям горски пожар в недостъпни планински местности, после ще ни струва много по-скъпо.

Ако не вярвате на мен, вижте как в Америка и Западна Европа насочват трилиони долари или евро още в самото начало срещу кризисните процеси: 2,2 трилиона долара в САЩ и около 1,5 трил. евро в ЕС. И колко много средства се заделят за пряка безвъзмездна помощ на нуждаещите се фирми и отделни лица.

Нашите власти се оправдават, че не знаели как ще се развива кризата и колко пари ще ни трябват в бъдеще. А как другите страни се ориентират за очаквания ход на кризисните процеси и за необходимите средства за тяхното смекчаване? Вие сте длъжни да знаете, щом сте застанали на кормилото на държавата. Ами вникнете по-дълбоко в логиката на кризисните процеси и се ориентирайте. Проучете хода на кризите в Европа и у нас през последните 50-100 години и си извлекете необходимите поуки. Вижте какво правят другите европейски страни сега. Приспособете техния опит към нашите условия.

Консултирайте се с независими български икономисти и финансисти извън правителствените сгради. Но с достойни професионалисти, хора с гражданска позиция, а не с мижитурки. Има много начини да се ориентирате в обстановката. Никой няма да ви поднесе от вън най-правилните готови решения. Трябва да си ги изработите сами и да носите произтичащата политическа и друга отговорност. Това, разбира се, не може да стане, ако във високите управленски среди има твърде много „калинки“. Но ако има, защо сте ги назначили и ги търпите?

Препоръчвам на желаещите да се предоставя кредит за инвестиционни и оборотни цели за 2020 и 2021 г. със срок за обслужване

(ако се наложи) до 7-8 години. Може да се дават и някои указания по използването на кредита. Размерът на кредита да се договаря пак чрез ББР между кредитиращите търговски банки и ръководствата на фирмите-заемоискатели.

Ще бъде много важно да настъпи рязко подобрене в работата на ББР. Тя да стане наистина **банка за кредитиране на малките и средните предприятия, както беше замислена преди години**, а не банка за кредитиране на богати лични и политически приятели, каквато, изглежда, е била до сега. Вината за това е не само в ръководството на банката, но и в двамата контролиращи я министри (на икономиката и на финансите), а също и в министър-председателя. Те сигурно са знаели какво става в тази банка от години. Нека никой не храни илюзии, че това не се знае от достатъчно широки кръгове в българското общество!

Кой може да ме убеди, че стотици външни хора са знаели отдавна за безобразията в ББР, а най-високите ѝ началници и финансовото разузнаване в ДАНС не са знаели! И напоследък, когато е извършено (меко казано) най-грубо нарушение със 75 млн. лв., отново заблуждават българската общественост. А тя се преструва че им вярва.

Ще ни помогне ли главният прокурор да научим какво е ставало там през годините и кои са виновниците? Защото без намеса на прокуратурата финансовият разгул в тази банка ще продължи. И ще се пренася в институциите с които тя работи.

Някои хора може би са доволни, че настъпи епидемията с коронавируса, защото то ще им помогне да се потули за пореден път и това безобразие. Надявам се, че големите страдания на толкова много хора у нас, няма да позволят потуляване и на това престъпление, след като отmine настъпващата икономическа криза.

В основата на договора за стимулиращия кредит трябва да залегнат следните условия:

- **Базисна икономическа характеристика на кредитираната фирма** в края на 2019 г.: вид, количество и качество на произвежданата продукция, брой и структура на персонала, средна заплата, производителност на труда, конкурентоспособност и т.н.;
- **Кредитиращата банка се задължава да предостави** на заемоискателя кредит в съответен размер, срокове и други подробности;
- **Ръководството на фирмата-заемоискател се задължава да произведе** през 2020 и 2021 г. съответна продукция по вид, количество, качество, срокове и други характеристики с определен **брой и структура на персонала**. Обемът на продукцията и броят на персонала в края на 2021 г. трябва да бъде не по-малък от този в края на 2019 г.;
- **Да обслужва заема** при специфичните условия на предоставянето му. **Начинът на обслужване** следва да бъде описан;

- **За всяко неизпълнение на обема на продукцията** (в определена мярка – в стойност, %, тона и други) **и за всеки уволнен работник** в сравнение с базисното равнище, **фирмата заплаща на кредитора част от заема** в определен в договора срок. Ако фирмата-заемополучател допусне значително неизпълнение на обещаната продукция или освободи значителен брой от персонала (в договора следва да се фиксират допустимите размери на неизпълнение) получените от банката пари се превръщат в пазарен кредит и се обслужват като такъв;
- **Ако в края на 2021 г. фирмата запази базисния си обем продукция и брой на заетите лица, тя се освобождава от изплащане на главницата, която се превръща в безвъзмездна държавна помощ.** Ако обемът на продукцията и броят на персонала в края на 2021 г. са **по-високи от базисните и ако това е полезно за страната**, фирмата може да получи допълнително стимулиращо възнаграждение от държавата, което се описва в договора. Министерството на финансите (или Министерството на икономиката) възстановява предоставения на фирмата кредит от търговската банка, а тя урежда взаимоотношенията си с ББР по установения в договора ред.

Този ред да се прилага за посочените в таблицата отрасли, подотрасли, производства и дейности:

Заетост по отрасли, подотрасли и дейности

Отрасли, подотрасли и дейности	Наети лица-броя
Селско, горско и рибно стопанство	69932
Добивна промишленост	21399
Производство на хранителни продукти	86041
Производство на текстил, кожи и изделия от тях	102452
Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини	49722
Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях и печатна дейност	31515
Производство на рафинирани нефтопродукти	1902
Производство на химически продукти	13609
Производство на лекарствени вещества и продукти	8697
Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини	49722

Производство на основни метали и метални изделия, без машини	68776
Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти	10199
Производство на електрически съоръжения	26739
Производство на машини с общо и специално предназначение	31575
Производство на превозни средства	29151
Производство, н.д.; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	43541
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	29980
Доставка на води и на канализационни услуги	36316
Строителство	119979
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	380508
Транспорт, складиране и пощи	139207
Хотелиерство и ресторантьорство	110075
Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия	12011
Далекосъобщения	19310
Дейности в областта на информационните технологии и услуги	56236
Финансови и застрахователни дейности	55740
Научноизследователска и развойна дейност	11757
Ветеринарномедицинска и рекламна дейност	22558
Административни и спомагателни дейности	109466
Държавно управление, държавно обществено осигуряване	111595
Образование	161567
Хуманно здравеопазване	105174
Медикоспециални грижи с настаняване	29366
Култура, спорт и развлечения	33595

Други дейности	34622
Общо брутна добавена стойност	2238402

Източник: НСИ, Статистически справочник 2019 сс. 44-45.

Добивната и преработващата промишленост произвеждат около 23% от годишната брутна добавена стойност; търговията, хотелиерството, ресторантьорството и ремонтната дейност – 22%; здравеопазването, образованието и социалните дейности – 14%; операциите с недвижими имоти – 10%; финансовите и застрахователните дейности – 6%; научните изследвания, административните и спомагателни дейности – 6%; строителството – 4%; селското и горското стопанство – 4% и т.н.

Ако този подход бъде възприет, **правителството трябва да реши в най-близко време какъв ресурс ще насочи по този канал чрез ББР (примерно 7-8 млрд. лв).** Тази сума да се разпредели по описаните по-горе отрасли, подотрасли, производства и дейности, с участието на съответните министри. Така ще се получат отраслови квоти въз основа на доказана обществена потребност. Ако никоя фирма от даден отрасъл не пожелае да ползва заем, такъв няма да бъде предоставян.

Ако обаче правителството прецени, че трябва да се разшири съществуващо много важно производство или дейност в този отрасъл или да се създаде ново такова, то (правителството) може да организира и финансира създаването му с държавни средства. Така ще възникне държавно-частно или чисто държавно ново производство на продукти и услуги.

Това разпределение на ресурса по отрасли и подотрасли ББР предава на кредитиращите банки, които предлагат на заемоискателите от съответните отрасли толкова средства, колкото са им определени в отрасловата квота. Ако са налице важни допълнителни обществени потребности и има търсене на заеми за тяхното финансиране, кредитната квота за съответния отрасъл може да се увеличи.

Наричам тази система **целево стимулиращо кредитиране.** Подобен метод, под названието „целево кредитиране“, е прилаган масово след Втората световна война, в Япония, Корея, Тайван, Сингапур и Западна Европа, в сходни с нашите настоящи условия. **Целта е да се запазят или увеличат работните места и обемът на продукцията в сложни кризисни условия.**

Настоящото предложение е част от далеч по-широката ми АНТИКРИЗИСНА ПРОГРАМА ОТ 52 ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ МЕРКИ, публикувана в интернет на 13 април 2020 г. и изпратена на Президента и Правителството.

27 април 2020 г.